

240
ЛІТ

КОЗАЦЬКОМУ СЕЛУ
ВАРВАРІВКА
1776 - 2016

Наклад 500 примірників.
Видано коштом ТОВ Украгросервіс (Київська обл.)
Засоби захисту росли - Насіння - Мікродобрива
044-258-55-14, 258-50-47
www.ukragroservice.com
та
Родин Сердюків В.А. і А.Г. (Київ)

Варварівка - поселення засноване вільними запорозькими козаками в 1776 році. Жителі села зберегли в пам'яті легенди та перекази про заснування села, його кутків і перших жителів. До Вашої уваги одна з них.

ЛЕГЕНДА ПРО ВАРВАРІВКУ

Записана М. Шеретом.

Було це за часів батька Хмеля, а може і раніше, коли обабіч старого торгового тракту, чумацького шляху і довкола численних витоків степової річки Бокової, скільки око сягало, простяглося так зване Дике Поле. Ще тоді, коли плеса і заплави Бокової кишали рибою, а в дібровах і байраках водилося всілякої дичі видимо-невидимо. Степову тишу і хор пернатих вряди-годи порушував хіба що тупіт копит, коли до якогось зимівника підкрадалась вовча згряя татар і в погоні за нападниками з гиком проносились сотня бравих запорожців. Поміж дуплистих верв, двометрових стріл жовтавого дев'ясила, дум'яного звіровою і ніжних волошок у туп сиву давнину на берегах Бокової появились поодинокі хати-мазанки. Довкола них тупились втікачі з панської неволі і безземельна голода з-за Збруча. Південніше, неподалік двох глибоких балок, що хрестоподібно впиралися в Бокову, виднілися чепурні оселі з лозовими парканами і перелазами. За вигоном і довкола ярч літні чоловіки і підлітки в широких шароварах і вишиванках пасли табуні коней і отари овець. Віддалені на десяток верст острівці хат з роками розростались і перетворилися в чи не найбільше в окрузі село на десять сотень. Кожна з них не переставала переконувати, що саме від неї започаткувалась Варварівка. З поміж найпоширеніших легенд і переповідок виділялись дві. Мешканці північної околиці, яку навкіс перетинав чумацький шлях, переконували, що першою поселенкою в них була вдова Варвара Задоя. Від неї, запевняли, пішла назва села. Південна околиця, і перш за все Варварина слобода, не вступала з ними в суперечки. Всевишньому, казали, видніше. Вихваляються затупинці чумацьким шляхом. До нього рукою подати і від нас. Зате через слободу пролягає битий торговий шлях до Переволочної. З ранку до ночі не стихає на нім скрип коліс. Найгамірніше в Крисівській вулиці біля водопою. Порозпрягають чумаки і візники купецьких хур коней та волів і прямують до харчевні Шафороста. А які обід чи вечеря без мерзавчика чи кварти на гурт. Посилають через дорогу когось у шинок до Манька. Після смачної трапези, поки коні та воли жують сіно та овес, хто йде на ярмарковий майдан, хто у філію банку, торговий ряд, хлібну біржу чи ливарні майстерні запасться причандаллям до воза. Любителі раків та юшки прямують до плеса, де на вибір смакують їх прямо з вогню. У кого в дорозі сталась okazія з возом, розкувавсь кінь чи поламалось ярмо, завертали до місцевого коваля. Краще за норовливого діда Юлика ніхто не полагодить, якщо зумієш ладиком підійти. Чутки про Варварину слободу і гостинність варварівців, купці і чумаки розносили по всіх усюдах. Похвальний розголос про слобожан dokonував затупинців. Вони не переставали носитися зі своєю Варварою, як дідько з писаною торбюю. Слобожанам набридло слухати. Не чув, може, і були в них Варвара і хутір, казав мало не сторічний дід Тиміш, чому тоді село поділили не на хуторці, а сотні і нашу назвали першою. Не затупинські заїди і втікачі заснували Варварівку, переконував дід Юлик. Хваляться, що їня Варвара жила на порозі 1800-го. Подивилися в на мій самовар-чинш шведського короля моєму пращурі за те, що вправно підкував коней і полагодив колісницю. Сотничухиноного чоловіка і відставних запорожців, які започаткували слободу, напевно знав гетьман Мазепа, коли тікав із Карлом XII з-під Полтави у Балаху. Чий би пес гарчав, а ваш мовчав, dokonував затупинців дід Явтух. Втікачі ваші бояться писнути, аби пани не переловили. Через слобожан, усіх варварівців повоюється навіть цар-батюшка, піддобряться всілякими подачками, аби не вчинили непокори сусідні села. Спливли, ніби вода в море віки. Не лишилося й сліду від чумацького шляху, торгового тракту, найстарішої в окрузі церкви і ярмаркового майдану, де не раз сперечалися слобожани із затупинцями про Варвар. Від обох лишилася одна назва - Варварівка, як легенда і згадка про нащадків січовиків. Уміли предки захищати козацьку вольницю, любили землю, поважали рідний край.

Хронологічні дати поселення Варварівки Кін. XVI – XVIII ст. – на землях Варварівки зимівники запорозьких козаків,

XVIII століття

1776 – перша писемна згадка про родину запорожця Одновола, згодом жителів слободи Варварівка,
1780 - 1783 р.р. - в складі Херсонської провінції Новоросійської губернії в «Ингульскомъ уезде воинскомъ селеніи Варваровка 9000 десятин земли»,
1782 - згідно 4-ї ревізії в слободі Варварівці проживає 27 осіб, 17 з них чоловічої статі і 10 – жіночої,
1783 - 1795 р.р. – в складі Єлисаветградського повіту Катеринославського намісництва,
01.1795 - 12.1796 р.р. - в тому ж повіті в складі Вознесенського намісництва,
1798 – закладання церкви Різдва Пресвятої Богородиці, початок ведення церковних служб і відповідного діловодства – перша метрична книга тощо, перший священик — ієрей о. Олексій Угринович,
1797 - 1802 р.р. в тому ж повіті в складі Новоросійської губернії.

XIX століття

1800 - «Ведомства Александрійского духовного правления 4-й части благочиния в казенном селеніи Варваровки деревяная, именованая Рождествобогородичная церковь выстроена населенными поселянами и окольными прихода ее господами; в 1798-м году июля 25-го Митрополитом Гавриилом позволено строить, а 1800-м году февраля 4-го дня окончена и освящена». Прихід - 143 дворів і 1080 осіб, ктитор — Петро Шерет,

1868 рік

1801 - до церковного приходу приєднується слобода Дубровина,
з 1802 – в складі Єлисаветградського повіту Миколаївської губернії
з 05.1803 – в тому ж повіті Херсонської губернії,
з 03.1806 - в Олександрійському повіті тої ж губернії,
1810 - спалах смертності (83-є померлих) через епідемію оспи,
1811 - «4-й части благочиния Александрійского уезда казенного селенія Варваровки церковь Рождествобогородичная деревяная, ветхости неимеет, оградена; в ней сосуды сребренныя, вызолоченныя, ризницею посредствена. Ктитор – Лукиан Шерет. Дворовь – 160, жителей муж.полу – 640, жен.полу – 622, земли 33 дес.»,

07.08.1812 помер найстаріший житель Каленик Кротовський у віці 105 років,

з 1814 – початок служби священикао. Івана Любинського,

прихід переселенців з Полтавської губ., Золотоноського пов., с. Москаленок,
1815 - спалах епідемії оспи — 97 померлих,

з 1816 - додається кількість служителів в церкві — 2 священника, дяк і 2 пономаря, в т. ч. Олександр Угринович (син о. Олексія),

з 12.1821 - в окрузі Новоросійського полку 3-ї Кірасірської дивізії Новоросійських військових

Фрагмент карти 1799 р

Артеменко, Дементій Школа», «до приезда Государя в Елисаветградъ съ каждого селенія делегировалось 2 человека... съ Варваровки – Дементій Школа, Наумъ Павлюкъ...»,

1863 – капітальний ремонт церкви Різдва Пресвятої Богородиці,

1864 - відомості про священника о. Іоана Полянського,

01.01.1865 – 1.151 поселян чол.ст. і 1.115 ж., а також на льготах – 3 людини, солдат у відставці і їх дітей – 20 душ, відпускних солдат – 4 чол. і 3 жінки при них, духовенства – 6 чол. і 7 жінок, дворян – 1 особа, жидів – 8 чол. і 12 жін., а також декілька осіб не православної віри, всього – 1221 чол. і 1209 жін. ст.,

1876 - військові поселення ліквідуються, Варварівка знову отримує статус державного села,

1880 - 1899 р.р. – роки служби священника о. Василя Рибалченка,

черепиця з варварівського заводу

1898 – святкування 100-річчя храму,
з 1899 - священник о. Серафим Купчевський.

поселень, «4-го поселенного кавалерійскаго округа, селеніе 3-й волости», розміщення «резервной батареи 1 и 3 взводы 6-й конно-артиллерийской бригады», 1257 жителів чоловічої статі і 1181 ж.с., в т. ч. – «72 хозяина 1-го разряда, 160 хозяевъ 2-го разряда, 280 нехозяевъ, 572 детей военніх поселян муж. пола, 1 непоселенный из нижних чиновъ, 26 служащих инвалидовъ, 144 действующихъ (резервнихъ і запаснихъ), по 1 среднего и малого военніх кантонистовъ, 92 лошадей, 660 воловь, 1243 нерабочего скота, 3139 овецъ». Будівель – «1 церковь, 303 домовъ, 31 ветряная мельница»,

1824 - церква знищується пожежою, будується нова дерев'яна, епідемія оспи та кору - 85 померлих,

з 1833 – служить священник о. Микола Ілліч Григорович, чергова епідемія оспи - померло 120 селян,

1834 - духовних людей – 8 чоловік і 8 жінок в 2-х дворах, військових поселян – 889 чол., 811 жін. в 222 ¼ дворах,

1845 - служить священник о. Григорович,

з 10.1852 - служить священник о. Олександр Пилипович Голоскевич, продовжує о. Григорович,

1858 - 10-та ревiзiя - 1.115 душ чоловічої статі і 1.118 жіночої.

На 1858-1859 р.р. відомо про варварівського священника о. Іоана Полянського.

На 1859 рік варварівський сільський староста Іван Манько; рішення варварівців про відкриття сільської школи,

1860 - сільський староста Матвій Мусієнко, «отдатчики»

Иоанъ Терещенко, Устимъ

На 1883 рік уповноважені загальними зборами - Леонтій Вовк, Федот Шеремет, Конон Слюсаренко, Григорій Терещенко, Тіт Рябець, Стефан Слюсар, Кирило Щічка, Василь Капаниця, Павло Павличенко, Євдоким Кузьменко, Гнат Сторчеус і Михайло Солощенко,

на 1886 – в складі Боковської волості Олександрійського повіту Херсонської губернії, мешкало 2995 осіб, налічувалось 543 дворів господарства, існували православна церква, школа та 2 лавки, відбувались базари по неділях,

1892 - «Варваровский сельской староста - Семень Горбенко», служив «священникъ Иоанъ Полянскій»,

з 1897 - священник о. Георгій Селецький,

XX століття

1905 - розгром сусіднього маєтка Буцького В.Р., каральна експедиція влади, 20 учасників заарештовані і вислані на каторгу,

поч. XX ст. – будівництво нового мурованого храму (за спогадами жителів - церква Святої Варвари),

Палац Буцьких (залишки)

Манько Корній - старшина Запорозької дивізії Армії УНР, отаман, підпорядковувався Чорному Ворону (Черненку),

1922-1923 – голод, викликаний конфіскацією хліба більшовиками,

з 10.01.1923 – окупація більшовиками, арешти і розстріли жителів села, знищення сільської інтелігенції і церковнослужителів, конфіскація церковних коштовностей, перерозподіл власності на землю,

з 04.1923 по 02.09.1930 – в Криворізькому окрузі,

1929 – 1931 р.р. – руйнація нової церкви, насильницька колективізація, конфіскація майна, арешти і етапування до Сибіру кращих господарів, в т.ч. родини Саєнко (див. Персоналії),

з 27.02.1932 в складі Долинського району, Дніпропетровської обл.,

1932 – 1933 р.р. – конфіскація всіх харчових продуктів і худоби, Голодомор, сотні померлих,

родина Слюсаренків

з 22.09.1937 в тому ж районі Миколаївської області, 1937 – 1938 р.р. – новий спалах репресій – арешти, розстріли інтелігенції і селян,

з 10.01.1939 – в тому ж районі Кіровоградської області,

з 07.1941 – масова мобілізація чоловіків в армію, 09.08.1941 - 08.03.1944 – період німецької окупації, вивіз частини молоді на примусові роботи в Німеччину,

1943 – 1944 р.р. – розташування лінії фронту неподалік села, постійні обстріли села «Червоною» армією, загибель багатьох жителів, в т.ч. дітей і старих людей,

з 08.03.1944 – знову в СРСР - нові репресії, арешти, злидні і політика зневаги до людей – робота за трудовні, величезні податки тощо,

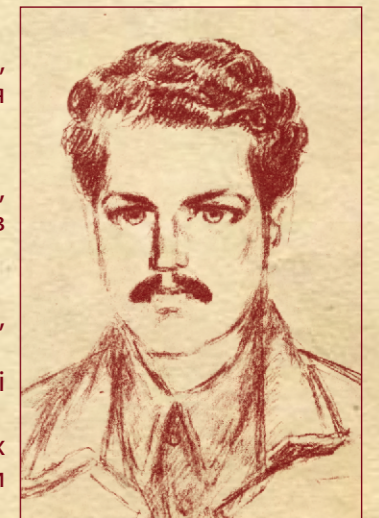
1947 – голод,

1960-ті – знищення будівлі старої церкви,

1970-80-ті – полегшення життя селян, завершення будівництва вівцекомплексу, прокладання 25 км доріг з твердим покриттям,

з 1991 – в складі незалежної України,

1998 – вихід фільму про Варварівку; розпаювання колгоспів, початок занепаду села і господарства.

Кость Пестушко

XXI століття

2009 – вихід 2-х томника Шеремета М.С. «Я родом з Варварівки»,
09.05.2014 - встановлення пам'ятного знаку на честь зруйнованої більшовиками церкви Різдва Пресвятої Богородиці,
03.2016 – вихід книги Черномаза О.Д. «Спогади з життя прожитого».

Персоналії

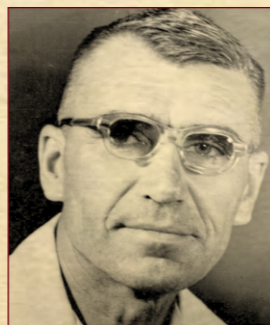
- Безверхий Тихон Калістратович - військовий лікар, знавець китайської та тибетської медицини, учасник російсько-японської війни.
- Брик Дмитро - корінний варварівець, учасник I світової війни, нагороджений двома Георгіївськими хрестами III і IV ст., учасник визвольної боротьби за самостійну Україну в складі полку Григор'єва.
- Буцький Володимир Романович (*1866, Котівка - †1932, м. Одеса) - один з найкращих господарів-поміщиків Херсонської губернії, землевласник, дворянин, депутат Державної Думи Росії. Походить з козацько-старшинського роду Полтавського полку.
- Баймайстручко Євгенія Кіндратівна - жителька Лугового, кутка Варварівки, великий знавець і прекрасний оповідач легенд і переказів, які увійшли в книги Шеремета М.С. і Гусейнова Г.Д.
- Вовк Прохор Явтухович - народився в сім'ї хліборобів в Варварівці, очолював господарство «Перемога», яке вивів в одне з найкращих в районі, репресований, реабілітований ще в 1934, знову прийняв СОЗ, побудував дитячий садок, відновив служіння в церкві, створив учнівську виробничу бригаду, підняв тваринництво, відкрив млин, автопарк, поновив агротехніку.
- Кабанець Лідія Романівна (*08.03.1941, с. Варварівка) - вчителька Варварівської СШ, одна з засновників музею бойової слави в приміщенні школи.
- Коваленко Юлій Лаврентійович - корінний варварівець, легендарний коваль, відомий, як дід Юлик, знавець легенд і переказів.
- Котов Євтихій Петрович (*1748 - †30.12.1825, с. Котівка) - засновник села Котівка, виходець з старшинського козацького роду Миргородського полку.
- Крисенко Дмитро - варварівець, учасник українських визвольних змагань 1917-1923 р.р.
- Савенко Іван Григорович (*17.01.1924, с. Варварівка - †17.12.1987, Ленінград) - корінний варварівець, учасник II світової війни, танкіст, кандидат мистецтвознавства, член спілки художників СРСР з 1952 р., в 1975 році йому присвоєно звання Заслужений художник РФ, нагороджений орденом слави III ст., орденом Вітчизняної війни I-го ст., медалями і нагородами.
- Сатановський Михайло Юрійович (*с. Варварівка) - військовий льотчик, полковник, герой Росії.
- Ткаченко Степан - вчитель, голова Варварівського осередку підпільної анти-більшовицької організації за визволення України в кінці 20-х - на початку 30-х р.р. XX ст.
- Турпак Фіохл Антонович (*?, Котівка, Олександрійський повіт - †1961, с. Варварівка, Долинський р-н) - «котівський всезнайко», фотограф, власник великої бібліотеки, знавець історії, лікарських трав тощо.
- Шеремет Михайло Сергійович (*27 червня 1925 р., с. Варварівка — †2010 р., м. Кривий Ріг) — корінний варварівець, один з найвідоміших фольклористів і краєзнавців Придніпров'я, журналіст, редактор, самобутній літератор.
- Шеремет Михайло Федорович - корінний варварівець, учасник українських визвольних змагань 1917-1923 р.р., репресований, дядько Шеремета М.С.
- Черномаз Олексій Данилович (*1921, Котівка, с. Варварівка) - директор Варварівської СШ, вчитель, знавець історії села і краю, автор книги спогадів, учасник II Світової війни.

Буцький В.Р.

Савенко І.Г.

Шеремет М.С.

Черномаз О.Д.

школярі Варварівки

Свято врожаю